

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Aarhus Universitet, Det Teologiske Fakultet. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1826_433A-intro-root.pdf (tilgået 12. juli 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Nogle salmer ved kirkens tusindårsfest i 1826

Ved kongelig resolution af 10. marts 1826 blev det officielt meddelt, at man ville fejre tusindåret for kristendommens indførelse i Danmark (Algreen-Ussing 1833, s. 68 f.). Festen i landets kirker blev berammet til 1. pinsedag, den 14. maj 1826, og skulle være en markering af tusindåret for Ansgars komme til Danmark. Forarbejdet skyldtes biskop Friederich Münter, der også havde været hovedkraften ved fejringen af reformationsjubilæet i 1817 (Rasmussen 1917). Til festlighederne skrev Grundtvig på eget initiativ sine *Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen*, der blev annonceret udkommet i *Adresseavisen*, årg. 68 nr. 98, den 28. april 1826. Senere i sit liv bidrog han til, at den myte opstod, at salmehæftets skæbne var afgørende for hans beslutning om at blive i statskirken eller ej.

Jubelfestens forberedelse

Til selve pinsedagens festgudstjenester var det i den kongelige resolution bestemt, hvilke tekster der skulle prædikes over, nemlig Efeserbrevet 5,8-9 ved morgengudstjenesten, Apostlenes Gerninger 2,1-12 og Efeserbrevet 5,8-9 ved højmessens samt Apostlenes Gerninger 17,22-31 ved aftengudstjenesten. I resolutionen var det overladt til præsterne selv at vælge, hvilke salmer der skulle synges. Det blev endvidere meddelt, at biskop Münter skulle udarbejde kollekter og kirkebønner. Disse skulle trykkes på statens bekostning sammen med et hyrdebrev og en populær afhandling (Algreen-Ussing 1833, s. 68 f.).

I samarbejde med landets øvrige biskopper udfærdigede Münter et hyrdebrev til landets præster. Rundskrivelse fik titlen *Antistitvm Ecclesiae Danicae, Slesvico-Holsaticae et Lavenbvirgensis Epistola encyclica ad Clervm, de Ivbilæo ob seculvm decimvm Religionis Christianae in Patria feliciter exactvm die XIV Maii pie celebrando* (Biskopperne for den danske, slesvigsk-holstenske og lauenborgske kirkes hyrdebrev til gejstligheden om jubilæet forud for, at den kristne religions lykkelige tusindår i fædrelandet med fromhed vil blive fejret den 14. maj; overs. GV). Det rundsendtes og blev godkendt af alle landets biskopper. Desuden blev hyrdebrevet sendt til gennemlæsning hos kongen, der udtrykte sin tilfredshed med det. Hyrdebrevets § 7 og 8 er tydeligt refereret af Alexander Rasmussen (Rasmussen 1925, s. 206-210).

Foruden i sin latinske original skulle skriftet om Harald Klaks dåb og dens følger for kristendommen i middelalderen også udbredes i populær form på dansk. Det skete under titlen *Om Kong Harald Klaks Daab og den Christelige Kirkes Begyndelse i Danmark. Et Skrivt for den danske Borger og Landmand, udgivet i Følge Kongelig allernaadigst Befaling*. Også dette skrift blev tilskrevet biskop Münter.

Hyrdebrevets advarsel mod vækkelser

Hyrdebrevet rummede praktiske oplysninger, anvisninger og opfordringer. Hen mod slutningen gjorde det opmærksom på, at kongehuset nedstammede fra de første kristne konger, Harald Blåtand og Knud den Store. Det erindrede også om, at kong Frederik 6., endnu før det nedbrændte Christiansborg slot var blevet genopført, havde ladet slotskirken opføre, og at den skulle indvies ved tusindårsfesten den 14. maj.

Fra og med § 7 og 8 bevægede hyrdebrevet sig dog fra det historiske over til at behandle aktuelle problemer. Disse bestod i en tiltagende religiøs vækkelse og almuens oprørstendenser mod gejstligheden samt en uklar stillingtagen til et af datidens centrale teologiske emner, forholdet mellem fornuft og åbenbaring. Det fremgik af hyrdebrevet, at dets forfattere følte, at det forrige århundredes rationelt prægede teologi blev lagt for had af de moderne åbenbarings- og bibelteologer, der undergravede rationalismen ved ad forskellige veje at søge tilbage til Bibelen. Ifølge hyrdebrevet skulle kirkens dogmer og deres udspring i kilderne forkyndes rent og purt.

Det var på foranledning af biskoppen over Lolland-Falsters stift, P.O. Boisen, at hyrdebrevet var blevet udvidet med de omtalte § 7 og 8 og deres betragtninger over "den nuværende Tidsalders Aand". De hårde udfald i hyrdebrevet sigtede utvivlsomt til N.F.S. Grundtvig og hans forbundsfælle, teologen J.C. Lindberg, igennem hvem han var kommet i kontakt med de religiøst vakte.

Bispernes skepsis over for Grundtvig var sandsynligvis blevet kraftigt forstærket af den konflikt, der var brudt ud mellem professor H.N. Clausen og N.F.S. Grundtvig i anledning af Clausens skrift *Catholicismens og Protestantismens Kirkeforfatning, Lære og Ritus*, udkommet den 21. august 1825. Grundtvig reagerede

skarpt på Clausens mægtige værk allerede den 5. september med *Kirkens Gienmæle mod Professor Theologiæ Dr. H.N. Clausen*.

Grundtvigs værk var dateret "Irenæi Dag 1825", altså den 26. august. Dette skyldtes givetvis Grundtvigs ønske om at lægge vægt på den oldkirkelige teolog Irenæus af Lyons fremhævelse af sandhedens regel, dvs. en koncentreret formulering af menighedens lære, sådan som den bl.a. fandtes i den ældste version af den apostolske trosbekendelse. I *Kirkens Gienmæle* argumenterede Grundtvig med baggrund i sin nyvundne "mageløse opdagelse", ifølge hvilken han ikke længere fandt grundlaget for kristendommen i Bibelen, men i menighedens fællesskab omkring den apostolske trosbekendelse og ved sakramenterne dåb og nadver (se også afsnittet om Grundtvigs menighedssyn).

Grundtvigs værk udløste en injuriersag, der blev anlagt af H.N. Clausen. Ifølge præmisserne i Landsoverretten samt Hof- og Stadsrettens kendelse af 10. april 1826 kunne der ikke herske juridisk tvivl om, at Grundtvig ville blive dømt for injurier – uden at der blev taget hensyn til det saglige anliggende i ytringerne. Spørgsmålet var nu, hvor hård straffen ville blive, og på hvilket grundlag den ville blive udmålt. Hvis retten valgte at lægge vægt på, at Grundtvig efter eget udsagn ikke havde haft til hensigt at krænke professor Clausens borgerlige ære eller bedømme hans sindelag og hensigt, ville retten sandsynligvis vurdere, at den anklagedes ord blot var 'utilbørlige'. Straffen herfor ville indskrænke sig til en mindre bøde.

Problemet for Grundtvig var, at han sandsynligvis ville blive dømt efter forordningen om trykkefrihedens indskrænkelse af 27. september 1799 og dermed ville blive sat under livslang censur. Da Grundtvig anså sit angreb på Clausen som en funktion af sit embede, sit præsteløfte og sin statslige embedsed, kunne han efter egen overbevisning ikke længere virke som præst, da staten åbenbart med loven straffede statens embedsfolk for at udføre deres pligt. Denne logik stod Grundtvig klart, da han tog sit næste skridt.

Grundtvig nedlagde sit embede

Den 7. maj 1826 besluttede Grundtvig at nedlægge sit præsteembede. I en klasse til sin øjeblikkelige afskedsansøgning til biskop Münter gav Grundtvig som begrundelse for sit drastiske skridt, at en injuriersag verserede mod ham, nemlig Clausen-sagen, og at der desuden var kommet en anden og ny sag, som også kunne udvikle sig til en injuriersag. Grundtvig udbredte sig dog ikke om denne sag (Glædemark 1939-1941, s. 217-219). Stillet heroverfor ønskede Grundtvig at nedlægge sit embede med det samme. Ikke en dag mere ville han være præst i den danske statskirke. Han ville nedlægge sit embede den 8. maj.

Denne dag var Grundtvig i audiens hos Frederik 6. Her på den sidste officielle audiensdag inden tusindårsfesten havde det oprindeligt udelukkende været Grundtvigs hensigt at overrække kongen mindeskriftet *Kong Harald og Ansgar. Rim-Blade af Danmarks Kirke-Bog til Jubel-Aaret*. Værket blev indledt med et digt tilegnet monarken, Frederik 6., skrevet på samme versemål som Kingos salme "Far, Verden, far vel" (Møller 1926, s. 72 f.). Med baggrund i den netop trufne beslutning om at nedlægge sit præsteembede ville Grundtvig nu desuden benytte lejligheden til at gøre opmærksom på, hvordan en oprigtigt troende og bekendende kristelig præsts stilling var i statskirken, og han ville høre, hvad kongen mente om det. Det viste sig under samtalen, at kong Frederik havde taget klart parti for H.N. Clausen i injuriersagen. Da der således heller ikke var forståelse for hans synspunkter på højeste sted, blev Grundtvigs afgørelse om at nedlægge sit embede yderligere bestyrket.

I konsekvens heraf skrev Grundtvig samme dag, den 8. maj, sin afskedsansøgning til kongen, dog formuleret i en mere neddæmpet tone end kladden. Han anførte, at han følte det som en byrde at være præst under de omstændigheder, der blev tilbudt ham (Glædemark 1939-1941, s. 219-221).

De historiske kilder pegede på, at årsagen til Grundtvigs embedsnedlæggelse skulle søges i injuriersagen, i sagens præmisser, der havde været ham bekendt siden 10. april, samt i frygten for en ny injuriersag. Dertil kom kongens holdning og den hetz mod det vakte kristenliv, som Grundtvig sporede i biskoppernes hyrdebrev. Han havde desuden formodentlig i et stykke tid været deprimeret over den manglende virkning, som hans præstegerning havde på menigheden på Christianshavn. For Grundtvig lå der desuden en vis afklaring i, at hans svigermoder, provstinde Blicher, var død den 28. april. Det var svigermoderen, der i sin tid havde opfordret ham til at blive præst, og det ville have været hårdt for hende at være vidne til embedsnedlæggelsen. Grundtvig følte nu, at han stod frit.

Grundtvigs lejlighedssalmer til tusindårsfesten

Den 28. april 1826 meddelte *Adresseavisen*, at "Fra Pressen ere udkomne: Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen, ved N.F.S. Grundtvig, residerende Capellan ved Vor Frelsers Kirke. Disse Psalmer ere bestemte til at afsynges Pintse-Morgen ved Froprædiken i Vor Frelsers Kirke". Bekendtgørelsen i avisen fik stiftsprovst H.G. Clausen til den 30. april at meddele Grundtvig, at "ingen præst uden særdeles dertil erhvervet tilladelse må ved den offentlige gudstjeneste lade afsynges andre salmer end dem, der findes i den anordnede salmebog" (Koch 1881-1882, s. 699).

Grundtvig svarede dagen efter, den 1. maj, at han umuligt kunne have misforstået den kongelige resolution, der med en enkelt undtagelse ganske tydeligt tillod præsterne at gå uden for salmebogen. Grundtvig skrev: "Kan jeg end derfor ikke udgrunde Deres Høiærværdigheds Hensigt med fornævnte Skrivelse, maa jeg dog ikke ansee den for stilet mod Friheden, Majestæten allernaadigst har forundt os, og H. H. Biskoppen, ved Udgivelsen af nye Jubel-Psalmer, opmuntret os til at benytte" (Breve 2 1926, nr. 295). I Grundtvigs brev virkede det, som om han blot ville rette en misforståelse: stiftsprovsten ville vel næppe forbyde, hvad kongen i sin resolution havde givet frit. Og stiftsprovsten ville vel næppe forbyde de ikke-autoriserede salmer fra skriftet om Harald Klaks dåb, som biskoppen havde anbefalet brugt ved gudstjenesterne på jubelfesten. Grundtvig kunne ikke opfatte stiftsprovst Clausens skrivelse som et forbud mod, at han anvendte sine egne salmer til tusindårsfesten. Derfor ansøgte han heller ikke om tilladelse til at bruge dem.

Uklarheder om brug af lejlighedssalmerne udredes

Grundtvig havde set rigtigt, når han påpegede en vis usikkerhed og forvirring om, hvilke salmer der måtte benyttes ved fejringen af tusindårsfesten. I den kongelige resolution af 10. marts 1826 blev det bifaldet under punkt fem: "At det maa overlades vedkommende Præster, Hver for sin Menighed, at vælge de Salmer, som blive at afsynges ved den kirkelige Høitidelighed, dog at den i den evangelisk-christelige Salmebog under No. 5 anførte Salme: 'O, store Gud! vi love dig' bliver tillige at afsynges" (s. 69). Grundtvig opfattede resolutionen således, at der også måtte synges salmer, som ikke var autoriserede, blot *Te Deum* i form af nr. 5 i *Evangelisk-kristelig Psalmebog*, blev sunget.

Denne udlægning havde Grundtvig åbenbart ikke uden videre ret i. Resolutionen gik muligvis ud fra, at salmerne skulle vælges blandt de salmer, der var autoriserede og tilgængelige i den officielle salmebog, som det normalt kun var tilladt at benytte salmer fra i en gudstjeneste. Grundtvig kunne med desto større ret have været i tvivl, eftersom biskop Münter havde anbefalet, at de salmer, han havde ladet trykke i skriftet om Harald Klaks dåb, kunne synges ved festgudstjenesterne. Blandt disse salmer var nemlig også nogle, der ikke var autoriserede, og som ikke stod i salmebogen. Münters skrift var "udgivet i Følge Kongelig allernaadigst Befaling", altså anerkendt af kongen og betalt af dennes kasse. En af salmerne heri, nemlig provst F. Schmidts "I Tidens dunkle Strøm forsvandt", der var digtet til lejligheden, blev endog efter kongens befaling sunget ved slotskirkens indvielse samme dag som jubelfesten, den 14. maj 1826. Det, som Clausen havde indskærpet Grundtvig, var, at uden tilladelse måtte ingen andre salmer end dem i salmebogen synges ved festgudstjenesterne. Grundtvig kunne opfatte indskærpelsen som et forsøg på et forbud, der havde specifik adresse til ham.

Grundtvigs svar bragte givetvis stiftsprovst Clausen så meget i tvivl, at han lod sagen gå videre til biskop Münter, der den 5. maj indberettede den til kancelliet og dets afgørelse. Münters indberetning var ganske klar. Stiftsprovsten havde efter biskop Münters opfattelse handlet rigtigt ved tydeligt at påpege over for pastor Grundtvig, at ingen andre salmer måtte synges ved fejringen af tusindårsfesten end dem, der stod i salmebogen. Hvis man åbnede for en anden mulighed, kunne ingen uniformitet og ingen orden ved gudstjenesterne vedligeholdes, mente Münter. Især nu, tilføjede han, da der var så megen gæring i gemytterne angående teologiske meninger. Münter medgav, at det havde været ønskeligt, at der var udgivet særlige salmer til jubelfesten, men det ville have krævet mindst 100.000 eksemplarer af danske og 50.000 af tyske salmer. Det ville have beløbet sig til en samlet trykkeudgift på 12-13.000 rigsdaler. Biskoppen havde ikke turdet vove at foreslå så stor en udgift (Koch 1881-82, s. 701). Beløbet svarede rundt regnet til datidige årslønninger for ca. 120 arbejdsmænd.

Afgørelsen om salmehæftet og embedsnedlæggelsen

Biskop Münter kunne på ingen måde anse Grundtvigs salmer for at være passende. Biskoppen skrev i sin indberetning, at Grundtvigs tre salmer til tusindårsfesten ikke havde den egenskab, der burde ventes af salmer. Den første havde ikke nogen bekendt melodi, og alle indeholdt de dels uforståelige, dels smagløse

steder, lød dommen. Derfor turde biskop Münter ikke indstille dem til godkendelse, hvilket han åbenbart havde overvejet muligheden af. Det burde – ifølge Münter – meddeles pastor Grundtvig, at han skulle holde sig til salmebogen eller anvende de salmer, der fandtes i skriftet om Harald Klaks dåb (Koch 1881-82, s. 700-701; Rønning 1911, s. 140-141).

Den 6. maj svarede kancelliet biskop Münter, at den kongelige resolution af 10. marts skulle forstås sådan, at præsterne var bundet til at vælge salmer af den kongeligt autoriserede salmebog og ikke berettiget til at bruge salmer, som de enten selv havde forfattet eller hentet andetsteds fra. Dette var en meget snæver afgørelse, der også ramte brugen af de salmer fra biskoppernes officielle skrift, som Münter ellers selv havde anbefalet. Afgørelsen blev sendt den 6. eller 7. maj. Den 7. maj var en søndag, så muligvis kunne svaret have ligget indtil den 8. maj. Biskoppen havde formodentlig haft svaret den 8. maj. Herfra skulle afgørelsen sendes til stiftsprovsten. Det betød, at Grundtvig ad tjenstlig vej tidligst kunne have fået svar den 9. maj, altså to dage efter, at han skrev kladden til sin afskedsansøgning.

Grundtvig omtalte hverken i kladden eller i selve afskedsansøgningen forbuddet mod brugen af egne salmer ved jubelfesten. I sin følgeskrivelse til kancelliet nævnte biskop Münter heller ikke nogen uoverensstemmelse med Grundtvig om salmer til jubilæumsfesten. Afvisningen af brugen af salmerne kunne således ikke have været en af grundene til, at Grundtvig besluttede at nedlægge sit embede. Det er dog værd at bemærke, at biskop Münter først modtog Grundtvigs ansøgning om afsked den 10. maj (Glædemark 1939-1941, s. 221).

Senere i sit liv sammenkædede Grundtvig til en vis grad beslutningen om embedsnedlæggelsen og afvisningen af brugen af hans salmer ved tusindårsfesten (*Sidste Prædikener* 1 1880, s. 417-418; *Kirke-Speil* 1871 s. 386 f.). Denne forståelse af sagsforløbet kunne dog allerede afkræftes i 1882 ved et nærmere studie af de sagsakter, der blev fremlagt af kirkehistorikeren Ludvig Koch (Koch 1881-1882, s. 699-701), og opfattelsen blev fuldstændigt afvist af Glædemark (Glædemark 1939-1941, s. 302-304). Derimod kunne der være grunde til at tro, at afvisningen af salmerne gik Grundtvig på. Han havde glædet sig til tusindårsfesten og havde selv taget det allerførste skridt til fejringen i *Danne-Virke* i 1817 med artiklen "Ansgars Eftermæle" (*Danne-Virke* 3 1817, s. 167). Nu måtte han også bære ærgrelsen over ikke at høre sine salmer blive sunget ved den lejlighed, de var tiltænkt.

Salmehæftet

Danske Høitids-Psalmer til Tusindaars-Festen blev indledt med en slags fortale til den første af salmerne. Salmehæftet indeholdt tre salmer: morgensangen "Den signede Dag med Fryd vi seer"; den egentlige lejlighedssalme, takkesalmen "Tusind Aar stod Christi Kirke"; og endelig en salme om Danmarks kristning og den danske kirkes beståen, "Klar op, du Sky paa Øien-Bryn". Alle tre salmer forholdt sig til de tekster, som den kongelige resolution af 10. marts forordnede, at der skulle prædikes over ved henholdsvis morgengudstjenesten, højmesse og aftengudstjenesten.

Derudover greb Grundtvig ved festligholdelsen af den danske kirkes jubilæum naturligt tilbage til den danske salmetradition, der for alvor begyndte med reformationen i 1536. Den første af salmerne havde forlæg fra reformationstiden og rødder tilbage i middelalderen, mens den sidste havde forlæg fra den efterfølgende kirkelige ortodoks tid, der strakte sig frem til begyndelsen af 1700-tallet, og hvor den rette tro blev udbygget og fastholdt. Den midterste af salmerne, "Tusind Aar stod Christi Kirke", havde ikke noget direkte forlæg. I punktcommentarerne til den enkelte strofe vil de direkte forlæg til strofen kunne ses.

De tre salmer bærer alle præg af at være lejlighedsdigte og at være skrevet til pinsefesten. Trods fællespræget er de dog temmelig forskellige, og baggrundsviden om forlæg, billedsprog og lign. vil derfor blive givet for hver salme for sig.

"Den signede Dag med Fryd vi seer"

I den lille fortale på s. 2 i salmehæftet angav Grundtvig forlægget for sin salme med en præcis henvisning til Hans Thomissøns salmebog. *Den danske Psalmebog* fra den sene reformationstid, udgivet 1569, var den første danske, autoriserede salmebog og fik langvarig indflydelse. Grundtvig ejede salmebogen i en udgave fra 1617 (Thomissøn 1617 [1569]) (Bogfortegnelse 1839, nr. 2297; fasc. 520). "Den gamle Christelige Dageuse", dvs. morgensalme, sådan som Grundtvig oplyste i fortalen, havde førstelinjen "Den signede dag som wi nu see". Hos Thomissøn var salmen anbragt i afsnittet taksigelser og bønner om morgenen, der var tænkt anvendt til den daglige opbyggelse og til kirkelige handlinger. I registrene bag i salmebogen havde

Thomissøn nævnt den blandt de gamle sange, som havde været brugt i katolsk tid. Det vides ikke, hvem der stod for den bearbejdelse af dagvisen, der gav den det rette evangeliske indhold, der var i overensstemmelse med reformationstidens teologi. Dagvisen var af fællesnordisk oprindelse, og salmen hos Thomissøn var den ældste, kendte danske version. Den ældste bevarede version findes stadig i et svensk håndskrift fra 1450 i klosteret i Vadstena og indeholder adskillige katolske og senmiddelalderlige træk (se Dahlerup 1987, s. 9-43). Grundtvigs salme fulgte forlægget ganske tæt, og det direkte forlæg for den enkelte strofe vil kunne ses i punktcommentarerne.

Grundtvig angav, at hans salme var "en Bearbejdelse" af forlægget. Indholdsmæssigt slog reformationstidens og Grundtvigs forskellige teologiske udgangspunkter tydeligt igennem. I salmen hos Hans Thomissøn blev livet på jorden opfattet som underlagt mørke, djævel, synd og elendighed. Herfra kunne mennesket alene frelses gennem tro på Kristi kors og ved Guds nåde. Grundtvigs teologiske grundopfattelse var, at livet var skabt og således Guds gode gave til mennesket. Mennesket var ikke et mørkets og vredens barn, men et lysets og kærlighedens. Grundtvigs salme tog udgangspunkt i den tekst, som prædikenen skulle holdes over ved morgengudstjenesten på festdagen, 1. pinsedag, nemlig Paulus' brev til Efeserne kap. 5,8-9: "Thi I vare fordum mørkhed, men nu ere I et lys i HErren: omgaaes som lysets børn; (Thi Aandens frugt er i al godhed, og retfærdighed og sandhed)" (*Biblia* 1787). Som hos Paulus var menigheden hos Grundtvig allerede opvakt og blev opfordret til som lysets børn at leve det nye liv. Derfor måtte det bodskristne motiv hos Thomissøn nødvendigvis afvises (se også afsnittet om Grundtvigs menighedssyn).

I forhold til forlægget omtolkede, frasorterede og udvidede Grundtvig det indholdsmæssige spekter i sin salme. F.eks. kunne ordet "Dag" forstås på flere planer, hvoraf de vigtigste var hhv. den meteorologiske dag, festdagen pinsedag, det enkelte menneskes livsdag, den kristne kirkes dag og den eskatologiske dag, hvor den himmelske dag var evig. Disse dage kunne igen opfattes på flere planer. Til eksempel associerede festdagen pinsedag både til den første pinsedag i Jerusalem, jubilæumsdagen den 14. maj 1826 og samtlige pinsedage før og efter i den danske kirke og overalt i den universelle, kristne kirke her på jorden og i de himmelske boliger.

Stilistisk havde Grundtvigs salme mange fælles træk med forlægget. Grundtvigs sprog lå i mange strofer meget tæt op ad forlæggets, og enkelte verslinjer var direkte citater. Som Grundtvig nævnte i den lille fortale, havde han bevidst ladet stilen i denne salme påvirke ikke bare af det umiddelbare forlæg, men også af "Kæmpevisen-Tonen", dvs. folkevisen. Også "den gamle Christelige Dagevis" hos Thomissøn havde æstetiske træk tilfælles med folkevisen, der fra sidst i 1700-tallet og igennem 1800-tallet (romantikken) blev opfattet som et af udtrykkene for folkets identitet, historie og ejendommelighed. En sådan inspirationskilde mente Grundtvig netop var passende til en salme om den danske kirkes fødsel i middelalderen.

I Grundtvigs salme afspejlede inspirationen sig i en gammelagtig sprogbrug, der delvist stammede fra forlægget, og som havde ligheder med folkevisens, såsom brug af hunkøn og gentagelse af subjektet, "Natten hun" og "Lærken hun" (strofe 1 og 5); adjektiver med endelsen -lig, "værdelig", "sagtelig" og "frydelig" (strofe 3, 6, 11 og 13); gammeldags ord og udtryk, "Fromme", "prud og grand" og "Op under de grønne Linde" (strofe 1, 12, 6 og 11) (jf. Skautrup 1947, bind 2, s. 89 f. og 75 f.). Også folkelige ordsprog er delvist overtaget fra Thomissøns salme (strofe 9 og 10).

Den folkelige og historiske forankring af Grundtvigs salme sås ligeledes i allusionen til den nordiske oldtid, når han lod "Den signede Dag" afslutte med et udblik til den nordiske mytologis Gimle, den gyldne sal, hvor de gode efter Ragnarok skulle samles til evig lykke. Johannes Åbenbarings gyldne stad (jf. Åb 21,18) og Gimle førtes altså sammen i det eskatologiske udblik, hvilket næppe tidligere var sket i en salme. Bl.a. derved adskilte salmen sig fra den tilstræbte tydelighed i sproget, Grundtvigs samtidige kendte fra *Evangelisk-kristelig Psalmebog*. Den officielle salmebog var holdt i en overvejende reflekterende og forklarende stil, hvorved en del konkrete detaljer og metaforer i de gamle salmer var blevet til abstraktioner, afsvækket eller ganske simpelt forsvundet.

Metriske oplysninger

13 strofer a 6 vers.

Versemaal: jambisk, anapæstisk udvidet.

Stavelsesantal: 9 8 9 8 9 8.

Rimfølge: ababcb; a ♂, b ♀, c ♂.

(Thuner 1930, nr. 69).

Se i øvrigt Vejledning til metriske oplysninger.

“Tusind Aar stod Christi Kirke”

Salmen forholdt sig indirekte til de forordnede prædikentekster til hovedgudstjenesten på jubilæumsdagen 1. pinsedag, den 14. maj 1826. Apostlenes Gerninger 2,1-12 berettede om pinseunderet i Jerusalem, hvor Helligånden satte sig som tunger af ild på disciplene, og de begyndte at tale i fremmede tungemål, mens Efeserbrevet 5,8-9 skildrede den levende menighed. Den danske kirke med dens levende tunger gennem 1000 år var en håndgribelig følge af Helligåndens gerning. Hvis salmen med menighedens tunger ville blive sunget til jubilæumsfesten og udtrykke menighedens tak, så ville den i sig selv være endnu et udslag af Helligåndens virke.

I salmen fandtes et billedsprog, der meget konkret tog afsæt i danske forhold, herunder Dannevirke og den danske kongestamme, både ældre grene og den oldenborgske stamme. Idet Grundtvig benyttede et sådant billedsprog, knyttede han an til barokkens sproglige nyskabelser, når det gjaldt hyldest af kongehuset. Når kongestammen blev beskrevet som et levende træ og kongekronen som et løvtræs krone, var der tale om et organisk billede, som fandtes i stroferne for kongen og kongehusets bevarelse i Kingos morgen- og aftensange. Det overdrevne i enevældedigtningens kongehyldester lå gerne i, at det kongelige stamtræsmotiv blev kombineret med bibelske eller kristne motiver. Der kunne være tale om kombination med det traditionelle motiv Jesse rod eller Isajs stub, dvs. det anetræ, som israelitiske konger af Davids slægt og også Jesus tilhørte (Es 11,1 og 11,10). Derved blev den enevældige monarks anetræ kædet sammen med Det Gamle Testaments spådomme om Messias, der bl.a. blev opfattet som en idealkonge og en frelserskikkelse, og som i Det Nye Testamente blev identificeret med Jesus. I enevældeideologien og dens digtning frem til Johannes Ewald blev disse stamme- og kronemotiver hyppigt flettet sammen (Klapisch-Zuber 2004). Man må gå ud fra, at Grundtvig bevidst refererede til sådanne ældre billeddannelser. På lignende måde nævnte han navne på historiske og samtidige personer som Ansgar og biskop Balle, hvilket ville være naturligt nok i barokkens lejlighedsdigtning.

Disse greb kunne opfattes som stilbrud i det moderne 1800-tal, der netop neddæmpede det ældre, allegoriske billedsprog og erstattede det med et såkaldt naturligt billedsprog. Det bevidst gammelagtige i Grundtvigs billedsprog kunne vise sig i hans naturbeskrivelser. Når han talte om træer, marker, urter og bække, kunne det være den latinske digtnings eller Bibelens faste billedinventar, han benyttede sig af. Det var således ikke altid hans egne sanseindtryk, han gengav i sine digte. Til naturbillederne tilføjede han dog ofte sansninger fra det danske landskab, f.eks. når han talte om linde- og bøgetræer.

Metriske oplysninger

8 strofer a 8 vers.

Versemaal: trokæisk.

Stavelsesantal: 8 7 8 7 7 8 8.

Rimfølge: ababccdd; a ♀, b ♂, c ♂, d ♀.

(Thuner 1930, nr. 627).

Se i øvrigt Vejledning til metriske oplysninger.

“Klar op, du Sky paa Øien-Bryn”

Til aftengudstjenesten ved tusindårsfesten var det påbudt, at der skulle prædikes over Paulus' tale på Areopagos, Apostlenes Gerninger 17,22-31. Apostelen Paulus kom på en af sine missionsrejser til Athen og forsøgte at forkynde ordet om Kristus i den fremmede religiøse sammenhæng. I dagens specielle anledning var en nærliggende parallel hertil Ansgars missionsrejse til hedningerne i Norden. Sammenknytningen mellem den danske kirkes jubilæum og Ansgars rejse vidnede om, at Ansgar havde en høj status i

Grundtvigs samtid. Det samme gjorde hans tilnavn, "Nordens apostel". I sin salme om den danske kirkes grundlæggelse og historie udfoldede Grundtvig temaet om Ansgar. Også Jesu befaling til apostlene om at missionere blandt alle folkeslag og hans tilsagn om støtte indtil verdens ende (Matt 28,18-20) lå som baggrund for Grundtvigs salme.

At Grundtvig delte samtidens meget positive vurdering af Ansgar og hans missionsvirksomhed fremgik af de mange hentydninger, han især igennem sit billedsprog nedlagde i teksten. Eksempelvis blev Ansgar sammenstillet med apostlene, hvis opgave det var at rejse ud og forkynde evangeliet. Han blev også associeret med disciplen Nathanael, der var trofast, ærlig og oprigtig og ligesom patriarken Jakob havde en åben forbindelse til himlen (Joh 1,47 f.). Frem for alt blev han sammenlignet med Jesus. Ligesom Jesus julenat begyndte sin gerning på jorden, begyndte der med julegæsten Ansgar noget nyt (se strofe 6), og fremstillingen af ham som en trofast og udholdende tjener viste ham som en sand efterfølger af Kristus.

Grundtvigs salme delte versemål og melodi med og havde delvist forlæg i Thomas Kingos salme "Klaer op mit Hierte, Siæl og Sind", der først blev trykt i *Kingos salmebog* fra 1699 (s. 43-45). Salmen var som Grundtvigs skrevet til brug ved aftengudstjenesten 1. pinsedag. Parallelsteder mellem salmerne og et direkte citat fra Kingo fandtes i de tre første strofer, der bl.a. beskrev pinseunderet i Apostlenes Gerninger. De parallelle steder er udpeget i punktcommentarerne. Derefter udlagde Grundtvig underets betydning og Helligåndens virkningshistorie i den danske menighed med speciel fremhævelse af Ansgar, mens Kingo som hovedindhold i sin salme skildrede følgen af Helligåndens virke hos den enkelte troende. Grundtvig brugte ikke kun Kingos salme som forlæg til "Klar op, du Sky paa Øien-Bryn", men gendigtede den også adskillige gange, bl.a. til sit Sang-Værk i 1837 (Sang-Værk 1:8 1837, nr. 387).

Metriske oplysninger

12 strofer a 6 vers.

Verse-mål: jambisk.

Stavelsesantal: 8 8 8 8 8 8.

Rimfølge: aabbcc; a ♂, b ♂, c ♂.

(Thuner 1930, nr. 352).

Se i øvrigt Vejledning til metriske oplysninger.

Grundtvigs menighedssyn

Grundtvigs hyppige anvendelse af ord som *lys* og *liv* var inspireret af Johannesevangeliet, hvor Guds verden var bestemt ved ordene liv, lys, herlighed og sandhed, især udtalt i prologen Joh 1,1-18. Johannesevangeliets brug af lys havde rødder i skabelsesberetningen, hvor Gud satte skel mellem lys og mørke og så, at lyset var godt (1 Mos 1,1 f.). Evangeliet indeholdt en meget stærk modstilling af begreberne liv, lys og sandhed over for denne verdens død, mørke og løgn. Disse begreber var ligeledes modsætninger for Grundtvig, men blev hos ham udlagt på en særlig måde.

Grundtvig var nemlig også inspireret af Johannesevangeliets betoning af det nutidige aspekt ved troen. Den, der troede på Jesus, som "er verdens lys" (Joh 8,12), havde allerede del i det evige liv (se f.eks. Joh 3,36 og 5,24). Når Guds lys og liv således var til stede blandt mennesker, indebar det for Grundtvig, at der også var *lyst*, endnu et centralt ord i salmerne. Pinseunderets lys og liv gav f.eks. anledning til lyst og glæde blandt de mennesker, der erfarede det og tog del i det.

Som baggrund for Danske Høitids-Psalmer 1826 lå hos Grundtvig desuden den opfattelse, at det også var i den danske kirke, lyset nu gik op efter en lang periode med mørke, senest rationalismens. Dette mørke blev nu brudt ved tusindårsfesten, der kunne ses som en forårskultfest for det fornyede liv. Grundtvig tog meget konkret afsæt i det skriftsted, som det var forordnet, at der skulle prædikes over ved morgengudstjenesten og højmassen på festdagen, nemlig Efeserbrevet 5,8-9. Han lod Gudsrigets frembrud kendes på, at den troende menighed allerede var et "lys i herren", og at den skulle leve som "lysets børn". Det spørgsmål, som Grundtvig bl.a. stillede, var, hvorvidt det var den ydre autoritet, paven, den døde skrift eller den levendegørende ånd, der skulle bevidstgøre om og bestyrke menigheden i at være lysets børn.

I årene op til 1825 var Grundtvig nået til klarhed om, at den kristne menighed ikke byggede på og havde sit liv fra Bibelen, idet *Bibelen* blot var en død skrift. Derimod var det troen som sådan, der var livsnerven i menighedens liv og historie. Troen var siden apostlenes dage udtrykt i den apostolske trosbekendelse. Derfor handlede salmerne i Grundtvigs salmebøger fra 1826 om den menighed og den kirke, der trods bogstav, mørke og tvang dog overlevede og atter blev bragt til fornyet blomstring som følge af den levende tro. Ikke som følge af bogstaven i *Bibelen* og kirkens tvang, men af den ånd, der levede i og bandt menigheden sammen. Menighedens levende tro og håb overvandt al tvang og statskirkelighed i fortid såvel som i nutid. Det dages påny, hvor hjerterne venter på morgen, som det blev udtrykt i "Den signede Dag", strofe 10. Den levende menighed ville altid overleve den ydre kirke og den ydre tvang, død og mørke.

Grundtvigs nye salmer til tusindårsfesten

Ved sin afskedigelse var Grundtvig sat fri til at digte ubundet af statskirkens påbud og forordninger. Den kongelige resolution havde befalet, at Te Deum i form af "O, store Gud! vi love dig" blev sunget ved gudstjenesterne ved tusindårsfesten. Grundtvig kunne nu skrive sin egen version af Te Deum, "Dansk Tedeum", der blev offentliggjort juni måned 1826 i *Theologisk Maanedsskrift*, bind 5, 3. hefte. Digtet blev skrevet på versmålet fra og under inspiration af Brorsons "Op, al den Ting som Gud har gjort". Det var en stærk skabelseslovprisning og en stærk forkyndelse af Jesus, der mundede ud i en omvendelsesprædiken til danskerne.

Løst fra temaerne og skriftstederne ved den officielle jubelfest kunne Grundtvig også skrive en "Dansk Pindse-Psalme", nemlig "Oprundet er vor Pindse-Fest", der blev trykt i *Theologisk Maanedsskrift*, bind 6, 3. hefte fra oktober s.å. Salmen, der i nogen grad var inspireret af Kingos "Nu nærmer sig vor Pinsefest", var en lovprisning af Helligåndens gerninger, og Helligånden blev anråbt om også at manifestere sig i Danmark.

Salmeforfatterskabets fortsættelse

Den opfattelse, at friheden uden for statskirken var kunstnerisk igangsættende, blev bekræftet af Grundtvig selv. I prædikenen på "Femte Søndag efter Helligtrekonger 1865 (Til Ansgars Admindelse)" beskrev Grundtvig, hvordan salmerne til tusindårsfesten blev spiren til hans senere sangværk:

"Kristne Venner! For hartad 40 Aar siden, da Vantroen om ikke var paa sit højeste, saa dog nys havde været det i Danmark, da blev her dog paa en Maade holdt en Ansgarsfest i vor tvungne Statskirke, hvorved Kirkesangen ved en Undtagelse skulde være fri, og hvortil jeg derfor havde forfattet passende Sange og deriblandt 'den signede Dag, som vi nu ser', der maa betragtes som Spiren til det Sangværk i dansk Tone, som vi nu alt en Stund har glædet os ved" (*Sidste Prædikener* 1 1880, s. 417-418).

Grundtvig anførte "Den signede Dag med Fryd vi seer" med den førstelinje, som salmen fik i 1836 i *Sangværk til den Danske Kirke*, der blev et hovedværk i dansk salmedigtning.

Højtidssalmernes optagelse i autoriserede salmebøger

Selv om "Den signede dag med Fryd vi seer" i første omgang blev underkendt, vandt salmen meget stor udbredelse og blev i forskellige versioner udgivet op mod 40 gange bare i Grundtvigs levetid (se *Varianter til Danske Høitids-Psalmer* 1826). Efter at have været med i prøveudgaver blev den i 1855 optaget i *Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt*, kaldet "Roskilde Konvents Salmebog", og salmen har siden bevaret sin plads i de autoriserede salmebøger.

Også "Tusind Aar stod Christi Kirke" blev bearbejdet til forskellige versioner og temmelig udbredt i Grundtvigs samtid (se *Varianter til Danske Høitids-Psalmer* 1826). Efter at salmen blev optaget i det autoriserede *Tillæg til Psalmebog for Kirke- og Huus-Andagt*, 1873, har den ligesom "Den signede Dag" beholdt sin plads i de efterfølgende autoriserede salmebøger.

"Klar op du Sky paa Øien-Bryn" fandtes i forskellige versioner i samtidige salmebøger, bl.a. i udgivelser, der var beregnet til undervisning af børn (se *Varianter til Danske Høitids-Psalmer* 1826). Salmen kom ikke med i 1800-tallets autoriserede salmebøger og blev heller ikke optaget i *Den Danske Salmebog* fra 1953 og

Melodier til Danske Høitids-Psalmer 1826

“Den signede Dag med Fryd vi seer”

I *Danske Høitids-Psalmer* 1826, 1. udgave, var der ikke anført nogen melodi til salmen.

I *Danske Høitids-Psalmer* 1826, 2. udgave, havde salmen heller ikke nogen melodihenvisning, men et blad med en nykomponeret, original komposition af C.E.F. Weyse var indsat i heftet. På nodebladet med den firestemmige sats var foroven anført “Choral” og forneden “Det første Vers Tutti og Forte-Accompagnement, det andet Vers 4 Solostemmer og Piano-Accomp. og saaledes vechselviis”.

Salmen blev herefter sunget til Weyses melodi, både ved brug af den autoriserede salmebog, *Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt*, 1855, og af andre salmebøger fra Grundtvigs levetid. Også til *Den Danske Salmebog* 1953 og *Den Danske Salmebog* 2002 anvendtes Weyses melodi. For uddybning og dokumentation,

* Uddybning og dokumentation af melodien til “Den signede Dag med Fryd vi seer”

- I *Danske Høitids-Psalmer* 1826, 1. udgave, havde salmen ingen melodihenvisning.
- I *Danske Høitids-Psalmer* 1826, 2. udgave, havde salmen ingen melodihenvisning, men et blad med en nykomponeret, original komposition af C.E.F. Weyse var indsat i heftet. På nodebladet med den firestemmige sats var foroven anført “Choral” og forneden “Det første Vers Tutti og Forte-Accompagnement, det andet Vers 4 Solostemmer og Piano-Accomp. og saaledes vechselviis”. Melodien har nr. 48 i Dan Fogs værkfortegnelse.
- I Hagen 1832, nr. 45, havde salmen melodihenvisningen “Egen Melodie”. Der sigtedes sandsynligvis til Weyses melodi fra 1826 (se under 2). Hagens udgivelse var beregnet til undervisning af børn og udkom indtil 1856 i seks oplag.
- I *Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt* 1856, nr. 74, havde salmen melodihenvisningen “Egen Melodi”. I den koralbog, som melodihenvisningen refererede til, fandtes Weyses melodi fra 1826 (Berggreen 1853, nr. 115). *Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt* blev autoriseret 1855 til brug ved gudstjenesterne i kongeriget Danmark.
- I *Fest-Psalmer* 1870, nr. 646, havde salmen melodihenvisningen “Egen Tone”. I den melodisamling med samtlige melodier til salmebogen, der blev udgivet af organisten ved Vartov, fandtes Weyses melodi fra 1826 (Kalhauge 1876, nr. 1). *Fest-Psalmer* fra 1870 var den righoldigste og sidste udgave af Grundtvigs salmebog i hans levetid.
- I *Den Danske Salmebog* 1953, nr. 367, havde salmen melodihenvisningen “C.E.F. Weyse 1826”. I den koralbog, som melodihenvisningen refererede til, fandtes Weyses melodi fra 1826 (*Den Danske Koralbog* 1954, nr. 45). *Den Danske Salmebog* blev autoriseret 1953 til brug i den danske folkekirke.
- I *Den Danske Salmebog* 2002, nr. 402, havde salmen melodihenvisningen “C.E.F. Weyse 1826”. I den koralbog, som melodihenvisningen refererede til, fandtes Weyses melodi fra 1826 (*Koralbog* 2003, nr. 48). *Den Danske Salmebog* blev autoriseret 2002 til brug i den danske folkekirke.

For yderligere information henvises til *Koralbog* 2003.

“Tusind Aar stod Christi Kirke”

I *Danske Høitids-Psalmer* 1826, 1. og 2. udgave, var som melodi til salmen anført “Som den gyldne Soel frembryder”. Melodien til denne salme af Thomas Kingo var Johann Schops komposition fra 1642.

I 1862 komponerede L.M. Lindeman en melodi, som er blevet anvendt til salmen.

Da salmen blev optaget i det autoriserede *Tillæg til Psalmebog for Kirke- og Huus-Andagt* 1873, blev der henvist til melodien til salmen "Jesus, Frelser, Saliggjører" med melodi af A.P. Berggreen fra 1841.

I *Den Danske Salmebog* 1953 var der henvisning til i alt tre forskellige melodier. Salmen kunne synges som "Vaj nu, korsets flag, på voven" med melodi af Thomas Laub fra 1916 eller som "Tag det sorte kors fra graven!", hvis melodi blev komponeret af Henrik Rung i 1847. Der blev også henvist til "Jesus, dine dybe vunder", der kunne synges på en melodi trykt i Genève 1551.

I *Den Danske Salmebog* 2002 blev der for det første henvist til melodierne i salmebogen fra 1953 af Laub og Rung - udvidet med en melodi af Lasse Lunderskov fra 1983. For det andet anvistes der til den melodi af Johann Schop fra 1642, som Grundtvigs melodihenvisning oprindeligt pegede på. For uddybning og dokumentation,

* **Uddybning og dokumentation af melodier til "Tusind Aar stod Christi Kirke"**

- I *Danske Høitids-Psalmer* 1826, 1. og 2. udgave, havde salmen melodihenvisningen "Som den gyldne Soel frembryder". Melodien til denne salme af Thomas Kingo var Johann Schops melodi fra 1642 i Zincks koralbog fra 1801. Zincks koralbog var den seneste, officielle koralbog. Ifølge koralbogen skulle "Som den gyldne Soel frembryder" og salmen "Nu velan! vær glad tilmode" synges på samme melodi (Zinck 1999 [1801], nr. 88).

"Som den gyldne Soel frembryder" havde som melodihenvisning ved sit førstetryk i *Vinter-Parten* 1689: "Nu vel an vær frisk til mode" (Kingo 1941 [1689], s. 513). I Kingos *Graduale* fra 1699 skulle "Som den Gyldne Sool frembryder" synges på samme melodi som "Nu vel an vær frisk til Mode", der havde Johann Schops melodi fra 1642 (*Thomas Kingos Graduale* 1967 [1699], s. 167 og 271).

- I *Tillæg til Psalmebog for Kirke- og Huus-Andagt* 1873, nr. 696, havde salmen melodihenvisningen "Tag det sorte Kors fra Graven". I den koralbog, som melodihenvisningen refererede til (Berggreen 1873, s. 82), fandtes en henvisning til salmen "Jesus, Frelser, Saliggjører". Denne salmes melodi var komponeret af A.P. Berggreen i 1841 (Berggreen 1853, nr. 41). I 1873 blev selve tillægget til salmebogen autoriseret til sammen med *Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt* at blive brugt ved gudstjenesterne i kongeriget Danmark.
- I *Menighedens Melodier* 1914, nr. 1084, havde salmen en melodi af L.M. Lindeman fra 1862. Melodien blev komponeret til "Vil du Kirkens Spir forgyldte" (*Sang-Værk* 1:3 1837, nr. 94) og udkom i Lindemans samling af melodier til Grundtvigs salmer (Lindemann 1862, nr. 14).
- I *Den Danske Salmebog* 1953, nr. 282, havde salmen to melodihenvisninger:
 - "Vaj nu, korsets flag, på voven" (nr. 220), der kunne synges på en melodi af Thomas Laub fra 1916 (*Den Danske Koralbog* 1954, nr. 418) eller som salmen "Tag det sorte kors fra graven!" (nr. 207), hvis melodi var komponeret af Henrik Rung i 1847 (*Den Danske Koralbog* 1954, nr. 397).
 - "Jesus, dine dybe vunder" (nr. 170), som kunne synges på en melodi trykt i Genève 1551 (*Den Danske Koralbog* 1954, nr. 221).
- I *Den Danske Salmebog* 2002, nr. 343, havde salmen to melodihenvisninger:
 - "Vaj nu, Dannebrog, på voven" (nr. 257), der kunne synges på en melodi af Thomas Laub fra 1916 (*Koralbog* 2003, nr. 521) eller som salmen "Tag det sorte kors fra graven" (*Den Danske Salmebog*, nr. 241), hvis melodier var komponeret af hhv. Henrik Rung i 1847 (*Koralbog* 2003, nr. 495) og af Lasse Lunderskov i 1983 (*Koralbog* 2003, nr. 496).
 - "Nu velan, vær frisk til mode" (nr. 758), der kunne synges på en melodi af Johann Schop fra 1642 (*Koralbog* 2003, nr. 401).

For yderligere information henvises til *Koralbog* 2003.

"Klar op, du Sky paa Øien-Bryn"

I *Danske Høitids-Psalmer* 1826, 1. og 2. udgave, var der som melodi til salmen anført "Klar op mit Hjerte, Sjel og Sind". Melodien til denne salme af Thomas Kingo var Valentin Schumanns komposition fra 1539.

L.C. Hagens *Historiske Psalmer og Riim til Børne-Lærdom* (1832), der udkom i mange oplag, henviste til samme melodi. Grundtvigs salme blev ikke optaget i autoriserede salmebøger. For uddybning og

dokumentation,

* **Uddybning og dokumentation af melodier til "Klar op, du Sky paa Øien-Bryn"**

- I *Danske Høitids-Psalmer* 1826, 1. og 2. udgave, havde salmen melodihenvisningen "Klar op mit Hjerte, Sjæl og Sind". Denne salme af Thomas Kingo var ikke optaget i *Evangelisk-kristelig Psalmebog*, men i *Guldbergs salmebog* fra 1779. Melodianvisningen heri var til salmen "Fader vor udi Himmerig", hvis melodi var af Valentin Schumann fra 1539. Dette fremgik af Schiörrings koralbog, der indeholdt melodierne til Guldbergs salmebog (Schiörring 1978 [1783], nr. 19). Valentin Schumanns melodi var i Grundtvigs samtid kendt fra Zincks koralbog fra 1801 som nr. 19.

Kingos salme "Klaer op mit Hierte, Siæl og Sind" havde som melodihenvisning ved sit førstetryk "Jeg løfter høyt op Øyne mine" (*Kingos salmebog* 1943 [1699], s. 43). I Kingos *Graduale* fra 1699 skulle "Jeg løfter høyt op Øyne mine" synges på samme melodi som "Fader vor i Himmerig" af Valentin Schumann 1539 (*Thomas Kingos Graduale* 1967 [1699], s. 107 og 132).

- I Hagen 1832, nr. 46, havde salmen melodihenvisningen "Klar op mit Hjerte, Sjæl og Sind". Angående melodien, se under 1. L.C. Hagens udgivelse var beregnet til undervisning af børn og udkom indtil 1856 i seks oplag.

For yderligere information henvises til *Koralbog* 2003.

Anvendt litteratur

- Algreen-Ussing, T. udg. (1833) *Kongelige Reskripter og Resolutioner, Reglementer, Instruxer og Fundatser, samt Kollegialbreve, med flere Danmarks Lovgivning vedkommende offentlige Aktstykker. 1826-1827*, 7. del, 11. bind. København
- Balslev-Clausen, Peter (2010) "N.F.S. Grundtvigs gendigtninger af "Den signede dag" i *Hymnologi*, 39. årg., 3-4, s. 111-123. Løgumkloster
- Berggreen, A.P. (1853) *Melodier til den af Roeskilde-Præsteconvent udgivne Psalmebog og til "Evangelisk-kristelig Psalmebog", udsatte for fire Syngestemmer, for Orgel eller Pianoforte*. København
- Berggreen, A.P. (1873) *Melodier til det af Roeskilde Præsteconvent foreslaaede Tillæg til "Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt," - en Fortsættelse af Melodierne til denne Psalmebog - udsatte for fire Syngestemmer, for Orgel eller Pianoforte*. København
- Birkedal-Barfod, L. udg. (1914) *Menighedens Melodier. Til Brug i Kirke og Hjem*, bind 1-2. København, Leipzig og Kristiania
- Dahlerup, Pil (1987) "Den signede dag", i Pil Dahlerup (1987) *Liv og lyst. Artikler og essays*, s. 9-43. København
- (1798) *Evangelisk-kristelig Psalmebog, til Brug ved Kirke- og Huus-Andagt*. København
- Fog, Dan (1979) *Kompositionen von C.E.F. Weyse*. København
- Glædemark, H.J.H. (1939-1941) "N.F.S. Grundtvigs Nedlæggelse af Præsteembedet i 1826. En kildekritisk og psykologisk Studie" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 6. række, 3. bind, s. 201-304. København
- Grundtvig, N.F.S. (1817) "Ansgars Eftermæle", i *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 3. København
- Grundtvig, N.F.S. (1836-37) *Sang-Værk til den Danske Kirke*. 1.-8. hæfte. København
- Grundtvig, N.F.S. (1870) *Fest-Psalmer*. Tiende Oplag. København
- Grundtvig, N.F.S. (1871) *Kirke-Speil eller Udsigt over den christne Menigheds Levnedsløb. Efter mundtlige Foredrag 1861-63*, s. 377-387. København
- Grundtvig, N.F.S. (1880) *N.F.S. Grundtvigs Sidste Prædikener. I Vartov Kirke 1861-1872*, bind 1. Et Udvalg af C.J. Brandt. København
- Grundtvig, N.F.S. (1906) "Ved Tusindaars-festen 1826" i Grundtvig, N.F.S. (1906) *Nic. Fred. Sev. Grundtvigs Udvalgte Skrifter*, udg. af Holger Begtrup, bind 4, s. 734-747. København
- Grundtvig, N.F.S. (1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig. II (1821-1872)*; i Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. af Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1-2. København
- Grundtvig, N.F.S. (1956-1964) *Nic. Fred. Sev. Grundtvig Sang-Værk. Varianter, noter og registre*; i Grundtvig, N.F.S. (1944-1964) *Grundtvigs Sang-Værk*. Samlet Udgave, udg. af Uffe Hansen, Ejnar Skovrup, Th. Balslev & Ernst J. Borup, bind 1-6, København
- Hagen, L.C. udg. (1832) *Historiske Psalmer og Riim til Børne-Lærdom*. København
- Hansen, Kurt (1989) *N.F.S. Grundtvig. Salmebogens Kæmpe. Den signede dag med fryd vi ser historisk beskrevet*. Herning
- Kalhauge, Viggo udg. (1876) *Fuldstændig Samling af Melodier til Grundtvigs Kirke-Salmebog. Fest-Salmer*. København
- Kingo, Thomas (1943) *Samlede Skrifter*, udg. af Hans Brix, Paul Diderichsen & F.J. Billeskov Jansen, bind

- 5, s. 1-93. København (Fotografisk optryk 1975. København); Kingo, Thomas (u.å.: 1699) *Dend Forordnede Ny Kirke-Psalme-Bog. Efter Hans Kongl. Mayest. Allernaadigste befaling, af de fornemste Geistlige i Kiøbenhavn til Guds Tieniste paa Søndagene, Fæsterne, Bededagene, og til anden Gudelig brug i Kircken, udi Danmark og Norge, af Gamle Aanderige Sange Ordentlig indrettet og Flittelige igiennemseet, og med mange Ny Psalmer forbedret, og iligemaader efter Kongl. befaling til Trykken befodret*. Odense
- Kingo, Thomas (1967) [1699] *Thomas Kingos Graduale*, udg. af Samfundet Dansk Kirkesang med en efterskrift af Erik Norman Svendsen og Henrik Glahn i anledning af Mogens Wöldikes halvfjerdsårsdag. Odense; [faksimileudgave af] Kingo, Thomas (1699) *Gradual, En Ny Almindelig Kirke-Salmebog, Under behørige Noder og Melodier; Efter Hans Kongl. Maj:ts allernaadigste Befaling af de Fornemmeste Geistlige i Kiøbenhavn, til Guds Tieneste paa Søndagene, Festerne, Bededagene, og til anden Gudelig Brug i Kirkerne udi Danmark og Norge, af gamle Aanderige Sange, ordentlig indrettet og flittelige igiennemseet, med mange ny Salmer forbedret, og i ligemaader efter Kongl. Befaling til Trykken befodret*. Odense
 - *Kingos salmebog* 1943 [1699], se Kingo, Thomas (1943)
 - Kjærgaard, Jørgen (2003) *Salmeåndsbog*, bind 1-2. København
 - Klapisch-Zuber, Christiane (2004) *Stammbäume. Eine illustrierte Geschichte der Ahnenkunde*. München
 - Koch, L. (1881-1882) "Bidrag til det 19de århundredes kirkehistorie" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 3. række, 3. bind, s. 698-704. København
 - (2003) *Koralbog til Den Danske Salmebog 2003*, bind 1-2. Vejle
 - Larsen, Jens Peter & Mogens Wöldike red. (1954) *Den Danske Koralbog. Melodisamling til den danske salmebog*. København
 - Lindeman, Ludv. M. (1862) *Salmer af Biskop Nic. Fred. Severin Grundtvig, med Melodier for Orgel eller Piano*. København
 - Malling, A. (1962-1978) *Dansk salmehistorie*, bind 1-8. København
 - Møller, Niels (1926) "Grundtvig og Ansgar" i Gunner Engberg red. 826-1926. *Et Festskrift til den danske Kirke*, s. 69-83. København
 - Nørfelt, Henrik Fibiger (1983) *En ny Sang i Danas Mund. En registrering og vurdering af melodivalget før og nu til N.F.S. Grundtvigs a-salmer i Den danske Salmebog*. København
 - (1826) *Om Kong Harald Klaks Daab og den Christelige Kirkes Begyndelse i Danmark. Et Skrivt for den danske Borger og Landmand, udgivet i Følge Kongelig allernaadigst Befaling*. København
 - (1856) *Psalmebog til Kirke- og Huus-Andagt*. København; ("Roskilde Konvents Salmebog"), [autoriseret 1855]
 - Rasmussen, Alexander (1917) *Reformationsjubilæet 1817. Aktstykker indledede, udgivne, oversatte og kommenterede*. København
 - Rasmussen, Alexander (1925) *Frederik Münter. Et Mindeskrift*, bind 1:1, s. 205-212. København
 - Rønning, F. (1911) *N.F.S. Grundtvig. Et Bidrag til Skildring af dansk Åndsliv i det 19. Århundrede*, bind 3:1. København
 - Schiørring, N. (1978) [1783] *Niels Schiørrings I Kirke-Melodierne 1781 og II Choral-Bog 1783*. Udgivet i facsimile af Samfundet Dansk Kirkesang med historisk indledning og melodifortegnelse af Ea Dal. Mit einer Zusammenfassung in deutscher Sprache. København; Schiørring, N. (1783) *Choral-Bog, hvori findes alle Melodierne til Psalme-Bogen af 1778*. Efter Kongelig allernaadigst Befaling udgivet. København
 - Skautrup, Peter (1947) *Det danske Sprogs Historie. Andet Bind. Fra Unionsbrevet til danske Lov, s. 73-96*. København
 - Stevns, Magnus (1950) "Nogle Naturbilleder fra Grundtvigs Salmer" i Magnus Stevns (1950) *Fra Grundtvigs Salmeværksted* udg. af Henning Høirup & Steen Johansen. København
 - Thomissøn, Hans 1617 (u.å.: 1569) *Den ny Danske PSalmebog, met mange Christelige Psalmer: Ordentlig til sammenset, formeret oc forbedret. Oc nu paa Ny prentet igen, alle Gudfryctige Christne til nytte gauffn oc gode* udg. af Georgio Hantzsch. København
 - Thomissøn, Hans 1968 (u.å.: 1569) *Den danske Psalmebog, met mange Christelige Psalmer, Ordentlig tilsammenset, formeret oc forbedret* udg. af Samfundet Dansk Kirkesang med efterskrift af Erik Dal. København
 - Thuner, O.E. (1930) *Dansk Salme-Leksikon: Haandbog i dansk Salmesang. En hymnologisk Sammenstilling af Ord og Toner med historiske og bibliografiske Oplysninger*. København
 - (1873) *Tillæg til Psalmebog for Kirke- og Huus-Andagt*; [1. tillæg til "Roskilde Konvents Salmebog"; autoriseret 1873]
 - Zinck, H.O.C. (1999) [1801] *Koral-Melodier 1801*, med efterskrift af Henrik Glahn, udg. af Samfundet Dansk Kirkesang. København; [faksimileudgave af] Zinck, H.O.C. udg. (1801) *Koral-Melodier til den Evangelisk-Christelige Psalmebog*. København